

ARANY JÁNOS KIADATLAN LEVELE KOLBENHEYER MÓRHOZ.

A XIX. században sokan foglalkoztak azzal, hogy a magyar irodalmat a külföldön, elsősorban Németországban ismertté tegyék. Nagyobb íróinkat egymásután fordítják a művelt európai népek nyelvére, különösen németre. Ennek a korszerű jelenségnek hatása alatt állt Kolbenheyer Mór soproni ev. lelkész is. Vörösmarty, Garay, Petőfi, Kölcsey költeményeit fordította németre; ezek a fordításai azonban nagyjából kéziratos maradtak. Legértékesebb műve a *Toldi-trilógiának* németre való fordítása: *Toldi*, Pesth 1855, *Toldi's Abend*, Pesth 1856, *Toldi's Liebe*, Pesth 1883.

Kolbenheyer nagy gonddal végezte munkáját. Nemcsak Arany művét tanulmányozta, hanem a bécsi cs. és kir. könyvtárban Ilosvai *Toldiját* is elolvasta, sőt le is másolta.

Hogy fáradozása nem volt eredménytelen s munkája sikerült, mutatja három költőnek: Hebbelnek, Grün Anasztáznak és Aranynak kritikája. Hebbel levele, melyben közli Kolbenheyerrel, hogy művét érdemesnek tartja a német irodalomba való besorolásra, a *Toldi* fordítása előtt jelent meg s tehát így már ismeretes. Grün Anasztáz és *Arany János levele* azonban még ismeretlen s nyomtatásban nem jelent meg.

Grün Anasztáz szintén nagyon elismerően nyilatkozik a fordításról, melegebben méltatja, mint Hebbel. Levele 1867. márc. 27-én kelt Gráchan: «... Noch grösseren Dank aber schulde ich Ihnen für die Mittheilung Ihrer trefflichen Übersetzungen von Arany's beiden Toldi-Dichtungen, mit deren Lektüre ich gerade beschäftigt bin und zwar zu meinem vielfachen Genusse. Nicht nur ist die dichterische Behandlung des Stoffes eine sehr anziehende und gehaltreiche, sondern auch die Übersetzung ist eine durch Kraft und Natürlichkeit so gelungen, dass der Reiz den beiden Büchern sich bis zum Ende gleich bleibt und keinerlei Disharmonie an die gewöhnlichen Abstände zwischen Urtext und Übersetzung erinnert.» . .

Arany levele 1855. márc. 17-én kelt Nagykőrösön. Így hangzik:

Kolbenheyer úrnak Arany János baráti üdvözléssel.

Toldi estéje című költeményem fordítása általában sikerültnek mondható, csupán néhány helyen kívántam arra megjegyzést tenni:

I. Ének. A fordításban egy patheticus felkiáltással kezdődik: azt én jobb szeretném nyugott hangon tartva, mint az eredetiben van. A hangulat kívánja ezt, mely nem kitörő, hanem nyugott, andalító, mint az őszi est, mint az élet alkonya.

III. Ének. «szörnyíti erősen a csodás híreket» a babonás mende-mondákat, amiről épen szó van, nem pedig *Toldi tetteit*, mint a fordítás akarja. U. o. «emlékezem, mikor voltam olyan gyenge» — tehát *egyszer életemben* megessét rajtam, hogy gyenge voltam. Ezt mondja-e a fordítás?

IV. Ének. «hát kinek keveselik» = ha nekem sokallják, ha azt hiszik, hogy én nem vagyok már képes efféle dolgot végrehajtani: hát kit hisznek képesnek arra? van-e rajtam kívül ember, ki illy tettet *könnyedén* végrehajtsa.

IV. *Ének*. «Benczét (a lóval együtt) lovastul együtt válokra emelik.» Különb en a fordításnak nincs értelme. Vastag tréfa az egész, de magam láttam hasonlót a kortesvilágban. «felvitte isten dolgát» = felmagasztalta (tréfásan).

V. *Ének*. Hossvainál hét tollu bot = hét szögű buzogány, kifejezi-e ezt «Stab»? Mert nem illenek a királyt *megpálcázni*. U. o. a nicht fein helyett nem lehetne ironice «recht fein.» U. o. «szörnyet is halt három». Elég ennyi, ez mondászerű dolog: Hossvai nem enged többet: «három ott meghalt.»

VI. *Ének*. «A mi elmúlt, az meghalt . . . virrasztója is úgy jár, az emlékezet». Azaz az *emlékezet*, melly a multak felett mint valamely halott felett *virraszt*, szinte úgy fog járni, ő is meghal egyszer. U. o. szívárvány-játék az ablakon: nem igazi szívárvány, mert késő ősszel az nem is igen látható, hanem az *ablaküveg* visszfénye, — t. i. az *ablaküveg régi* és szívárvány színeket játszik.

Nkőrös, márcz. 17. 1855.

A. János.

Amint a levélből kitűnik, Kolbenheyer a *Toldi estéjének* kéziratát küldötte el Aranyinak. Arany levele eléggé száraz hangú bírálat. De a bírálatból is láthatjuk, hogy a fordítás sikerült, mert a nagy munkához képest a hiba elég kevés. Ezeket a hibákat különben Kolbenheyer Arany tanácsa szerint ki is javította, mert a nyomtatásban megjelent «Toldis Abend»-ben a hibákat már nem találjuk meg. Arany János és Anastasius Grün levele Kolbenheyer Mór dédunokájánál, Brunner László ev. lelkésznel, van Neunkirchenben.

Közi: NÉMETH SÁRI.

KÁRMÁN JÓZSEF MINT VERSSZERZŐ.

A pataki kéziratár 123. sz. kötete egy *Protocollum privatum castris Csábrágh c.* látogatókönyv, amelyben a vár látogatói, lapáttal való megcsapattatásuk után magyar, német, latin, tót versekben emlékeznek meg erről. A 81. levél b oldalán e vers olvasható:

Szent a Régiségnek tisztes Szer-tartása,
Minden Helynek maga kiszabott Szokása,
Akkor hervad Hazánk gyenge Virágzása,
Ha rég' Alkotványunk' történi bomlása.

Tiszteld a Szer-tartást, ne vond magad tüle,
Bár hibás, ne üzzél tsúfságot belüle;
Ha tréfa, engedjél, ne szaladj elüle,
A Csábrági Várban, ha mondják, hát dülj le!

20d Aprilisben, 794.

Kármán Josef mpr.
Mélt. Uraság Vitze-fiscalissa.

Ez emlékkönyv 1731—1850-ig öleli fel a férfiak, nők, gyermekek «quietantiáit.»

Közi: GULYÁS JÓZSEF.